Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan lausuntopyyntö 16.10.2023

Varsinais-Suomen TE-toimiston lausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024, koskien teemaa PL 32 – Kotoutuminen ja kansainvälinen osaaminen

Varsinais-Suomen TE-toimisto kiittää mahdollisuudesta lausua kotoutumisen ja kansainvälisen osaamisen kipupisteistä ja työllistymisen tilanteesta, sekä jakaa huomioita Varsinais-Suomen TE-toimiston kotoutumispalveluiden ja kansainvälisen rekrytoinnin asiantuntijoiden työskentelykentästä. Vastaamme kysymyksiin yksin Varsinais-Suomen TE-toimiston viranomaistehtävien osalta emmekä pysty ottamaan kantaa kuntakokeiluiden puolesta näissä kysymyksissä. Toivomme kuitenkin, että työllisyyden edistämisen kuntakokeiluihin siirtyneiden, kotoutumisajan ylittäneiden, yli 30-vuotiaiden maahanmuuttajien osuus Varsinais-Suomessa on huomattava ja heitä hoitavien toimialaryhmien asiantuntijuus huomioidaan valtiovarainvaliokunnan valmistellessa mietintöään.

Kotoutumisen kipukohdista ja työperäisestä maahanmuutosta

Kotoutumisen asiakasmäärät ovat parin viime vuoden aikana moninkertaistunut ja kotoutumiskoulutusten määrä on suurempi kuin koskaan. Työvoimakoulutusten ja omaehtoisten koulutusten hallinnointi ja sidosryhmäyhteistyö sitoo TE-palveluiden henkilöresurssia. Maailmantilanne voi aiheuttaa milloin hyvänsä sellaisia uusia tilanteita, joihin on voitava reagoida nopeasti kuten Ukrainan sodan käänteet ovat osoittaneet. Kipupisteiksi on havaittu muiden viranomaisten kuten Migrin ja DVV:n päätöksenteko ja resurssointi joka vaikuttaa suoraan uusien kotoutujien prosesseihin TE-toimistossa. DVV:n pitkät jonot perheenjäsenten rekisteröinnissä henkilötunnuksen ja kotikunnan osalta viivästyttävät asiakkaiden pääsyä Kelan etuuksien piiriin tai mahdollisuutta avata pankkitiliä. Myös kuntakokeilujen palveluihin siirto viivästyy ja alkupalvelut pitää hoitaa TE-toimistossa.

Ukranalaiset

Ukrainalaisresurssien jatkuvuus koetaan kriittisen tärkeäksi. Uusia ukrainalaisia tilapäistä suojelua saavia ilmoittautuu työnhakijoiksi päivittäin ja kokonaisasiakasmäärät ovat suuret. Varsinais-Suomessa ukrainalaiset ovat sijoittuneet ympäri maakuntaa, jolloin sopivia palveluita tulee myös olla tarjolla kaikilla paikkakunnilla. Tämän lisäksi muilla oleskelulupatyypeillä olevia ukrainalaisia on runsaasti asiakkuudessa. Tilapäistä suojelua saavien lupia jatketaan jo kolmannella vuodella vuodelle 2025 asti. Tulisi myös arvioida, olisiko kotikunnan saaneilla mahdollisuus jatkossa Kelan työmarkkinatukeen, jolla olisi aktivoiva vaikutus hakeutua TE-toimiston palveluihin. Vastaanottojärjestelmä vaikuttaa kalliilta ylläpitää ja sillä on passivoiva vaikutus sen piirissä olevien halukkuuteen hakeutua kotikuntaan ja osaksi yhteiskuntaa. Tilapäistä suojelua saavien kohdalla on hyvä huomioida myös, että heitä ohjataan aktiivisesti eri toimenpitein myös kausitöihin. Tällöin tehdään yhteistyötä työnantajien kanssa, kuten rekrytapahtumien ja messujen yhteydessä. Varsinaisesti kausityöluvalla Suomeen tulleet ulkomaalaiset eivät tule TE-toimiston asiakkuuteen.

Opiskelijat ja heidän perheensä

Toinen suuri, uusi asiakasryhmä on kv. opiskelijat ja heidän puolisonsa. Vuoden 2022 syksystä alkaen voidaan puhua suoranaisesta ryntäyksestä TE-toimiston asiakkuuteen. Tämä johtuu v. 2022 oleskelulupa käytännön muuttumisesta, kun opiskelijoille ja heidän perheenjäsenilleen alettiin myöntää jatkuvaluontoista A-lupaa, mikä mahdollistaa esim. puolisoiden pääsyn työmarkkinatuen piiriin. Samalla opiskelijat itse ilmoittautuvat osa työttömyysetuuden toivossa, osa työnhaun ja kielikoulutusten merkeissä. Varsinais-Suomessa jopa kolmasosa uusista asiakkaista syyskuussa oli tätä asiakasryhmää. He tulevat lähinnä Aasiasta: Intiasta, Sri Lankasta ja näiden naapurimaista.

Suomessa on haluttu kv. opiskelijoiden jäävän Suomeen valmistuttuaan. Käytännössä heidän työllistymisensä on erityisen hankalaa, koska valmistuttuaankaan eivät yleensä osaa suomea eikä heillä ole oman alan kokemusta, koulutukseen liittyvien työharjoittelupaikkojenkin saaminen on usein erittäin hankalaa. Akateemisilla aloilla kilpailu on kovaa. Kotoutumispalveluiden näkökulmasta voidaankin todeta suuri tarve lisätä kotouttavia palveluita, työhaun palveluita ja suomen kielten opintoja oppilaitosten ja korkeakouluopintojen sisälle.

Työvoimapula ja alakohtaisia näkemyksiä haasteista

Työvoimapula-alat ovat pitkälti samoja kuin pitkään ollut: hoiva-ala, maatalous/puutarha, puhdistuspalvelu, elintarvike, teknologiateollisuus ja palvelualat. Rakennusalan heikenneen tilanteen vuoksi alalta vapautuu työvoimaa, joka ainakin osittain hakeutuu muille aloille. Joukossa on myös paljon ulkomaalaistaustaisia alakohtaisella työluvalla tulleita ja EU-kansalaisia. Säädellyillä aloilla kuten hoitoala on kehitetty erilaisia malleja työnteon mahdollistamiseksi, kuten oppisopimus. Ratkaisu työvoimapulaan ei voi olla pelkästään tuoda jatkuvasti uutta työvoimaa työluvalla ulkomailta, kun Suomessa on jo ennestään suuri joukko työperäistä työvoimaa työttömänä joko ilman omaa syytä tai omasta tahdostaan.

Ongelmana ovat alakohtaiset työluvat, jotka rajoittavat mahdollisuuksia työhön. Heikoimmassa asemassa ovat henkilöt, jotka ovat tulleet työhön suurin odotuksin työn jatkumisesta ja tänne tultaessa työtä on ollutkin vain hetken aikaa, ja sen jälkeen tullut lomautus tai irtisanominen. Heidän taloudellinen tilanteensa on usein heikko, jos työssäoloehtokaan ei ehdi täyttyä. Kotimaassa on lainattu rahaa, jotta Suomeen on päästy eikä siksi kotimaahan ole mahdollista palata. Heillä ei ole Suomen kielen taitoa ja rajattu työlupa, joten uuden työpaikan saaminen on erittäin hankalaa. Ratkaisuksi ehdotamme suoraan laajempien oikeuksien myöntämistä, joka voisi kansantaloudellisesti olisi kannattavampaa.

Erityisen haasteellisen asiakasryhmä muodostavat henkilöt, jotka pidemmän työluvan saatuaan irtisanoutuvat työstään ja haluavat hakeutua esim. kotoutumiskoulutukseen ja työttömyysetuuden piiriin. Tyypillisesti heitä tulee esim. maataloudesta. Voi tulla myös työperäisiä sairauksia, jotka estävät työn teon niissä tehtävissä mihin työlupa on. TE-toimisto on varsin hankalassa välikädessä näiden asiakkaiden kohdalla esim. työnhakuvelvoitteiden osalta. Työlupa on rajattu eikä sen alan töitä pystytä tai haluta enää tehdä eikä suomen kielen taitoakaan ole. Työnantajilta tulee negatiivista palautetta, kun heidän työntekijänsä pääsevät TE-toimiston palvelujen piiriin. Heidän työlupa-asiansa on kuitenkin Migrin ja henkilön välinen asia. Laajempi työnteko-oikeus voisi tässäkin auttaa asiaa. Toinen asia on riittämättömät

suomen/ruotsin kielen koulutusmahdollisuudet työssäoleville, mikä osaltaan voi johtaa edellä mainittuihin irtisanoutumisiin työstä, jotta päästään kotoutumiskoulutukseen.

Työpaikkasuomi-koulutuskonsepti on hyvä ja toimiva ja sen laajempaan markkinointiin on hyvä satsata. Kun useampi työnantaja hankkii yhdessä koulutusta, niin työnantajakohtainen kustannus voi olla hyvinkin edullinen.

Kansainväliset huippuosaajien neuvontaan ja palveluihin on satsattu pitkään esim. erilaisten hankkeiden kautta. Yhtenä kompastuskivenä on ollut perheen viihtyminen ja sopivien palveluiden löytäminen uudessa maassa. TE-toimisto ja monikieliset neuvontapalvelut ovat kuitenkin pystyneet tavoittamaan myös tätä joukkoa. Tärkeää olisi tiedon helppo saavutettavuus, jo ennen kuin muutetaan uuteen maahan.

Alakohtaisia nostoja

Seuraavilla aloilla Varsinais-Suomen TE-toimisto näkee työvoimapulan päivittäisessä työskentelyssään. Katsomme, että kaikille näille aloille on mahdollista löytää ulkomaalaista työvoimaa, tosin sosiaali- ja terveysala on siinä suhteessa haasteellinen, että alalla edellytetään yleensä hyvää suomen kielen taitoa.

Sosiaali- ja terveysala

- lääkärit, sairaanhoitajat, lähihoitajat, sosiaalityöntekijät, lastenhoitajat, varhaiskasvatuksen opettajat jne. lähes kaikki ammattiryhmät SoTeHy-sektorilta, myös siivousala.

Teknologia-teollisuus

- erityisesti metallialan osaajat: hitsaajat, CNC-koneistajat, särmääjät ym. metallityöntekijät (Kirjoitushetkellä Työmarkkinatorilla n. 250 avointa paikkaa)
- Pula IT-osaajista kuten ohjelmistosuunnittelijoista. Huomattavaa kuitenkin on, että monet työnantajat tällä alalla eivät laita paikkojaan auki Työmarkkinatorille.
- Tiettyjen alojen insinööreistä kuten koneinsinööreistä havaittu pulaa. Alan taantuma herättää avoinna olevia kysymyksiä insinöörien ja suunnittelijoiden työllisyystilanteeseen.

Palveluala

- pulaa varsinkin kesäkautena kokeista ja tarjoilijoista

Alkutuotannon kausityöt

- maatalouden kausityöntekijöistä ollut yleisesti pulaa. Vuoden 2023 kausi meni varsin hyvin niin että esim. poimijat löytyivät tiloille. Jonkin verran tiloilla oli sen sijaan vaikeuksia löytää sitoutuneita marjojen myyjiä. Vuoden 2023 kausi voi olla taas erilainen ja alkutuotanto on erittäin riippuvainen ulkomaisesta työvoimasta eivätkä alueellamme jo asuvat ukrainalaiset ole yleensä kiinnostuneita tämän alan töitä hakemaan vaan hakevat jo enemmän oman alansa töitä kun oppineet riittävästi suomea. Tähän muutokseen vaikuttaa suuresti kausityön luonne; töiden päättyessä hakeudutaan lähemmäs suuria kaupunkeja ja kasvukeskuksia hakemaan uusia töitä.

Esittelijä: Lauri Laurila, johdon asiantuntija

Hyväksyjä: Kjell Henrichson, TE-toimiston johtaja

Jakelu	Eduskunnan valtiovarainvaliokunta
Tiedoksi	Varsinais-Suomen TE-toimiston johtoryhmä